

**Міністерство охорони здоров'я України
Полтавський державний медичний університет
Департамент охорони здоров'я Полтавської облдержадміністрації**

МАТЕРІАЛИ

**VIII Всеукраїнської науково-практичної
конференції з міжнародною участю
«Полтавські дні громадського
здоров'я»
30 травня 2025 року**

**ПОЛТАВА
2025**

адміністрування / наук. кер. І. І. Рекуненко. Суми: Сумський державний університет, 2023. 35 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91310>

9. Шостацька, М. (2025). Професійна підготовка майбутніх фахівців охорони здоров'я в системі безперервного розвитку в закладах вищої освіти Польщі. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота», 1(56), 274-277. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2025.56.274-277>

10. Майстрова, Р. (2025). Розробка програми удосконалення професійного розвитку опікових фахівців у рамках проекту від БФ «Християнська медична асоціація України». <https://hdl.handle.net/20.500.14570/5164>

11. Хоменко, І. М., Івахно, О. П., & Першегуба, Я. В. (2023). Досвід та перспективи кадрових ресурсів для системи громадського здоров'я України. <http://lib.inmeds.com.ua:8080/jspui/handle/lib/4546>

12. Лазуренко, О. О. (2023). Компетентний підхід у професійній підготовці та визначенні психологічних особливостей професійного розвитку лікаря. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-362-0-14>

13. Радіонов Ю. Д. (2023). Пріоритети бюджетної політики в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України. Фінанси України. 9, 24-47. <https://doi.org/10.33763/finukr2023.09.024>

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Левков А.А., Городецька А. О.

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Полтава, Україна

Вступ. У сучасному світі поняття «громадське здоров'я» охоплює не лише лікування захворювань, а й широкий спектр заходів, спрямованих на зміцнення здоров'я населення, профілактику хвороб, зниження рівня смертності та підвищення якості життя. Це поняття передбачає

міждисциплінарний і міжсекторальний підхід, оскільки на здоров'я людей впливають не лише медичні чинники, а й соціальні, економічні, екологічні, поведінкові аспекти. Відтак, забезпечення ефективного функціонування системи громадського здоров'я стає пріоритетним напрямом для багатьох країн, зокрема й для України, яка нині перебуває в умовах численних викликів — війна, демографічна криза, економічна нестабільність, забруднення довкілля, наслідки пандемії COVID-19 тощо.

Громадське здоров'я має визначальне значення для сталого розвитку суспільства. Саме завдяки ефективній політиці у цій сфері держава може запобігати захворюванням, вчасно реагувати на надзвичайні ситуації, формувати відповідальну поведінку у громадян щодо власного здоров'я. Водночас ця сфера потребує чіткої нормативно-правової бази, яка забезпечить системність, цілісність і узгодженість дій усіх учасників — від органів влади до медичних працівників і самих громадян. На сьогодні в Україні активно триває процес розбудови сучасної системи громадського здоров'я, що базується на європейських принципах та стандартах, однак цей процес супроводжується значними труднощами, зокрема законодавчими прогалинами, нестачею ресурсів, недостатньою інституційною спроможністю, а також слабкою інтеграцією політик на різних рівнях.

Закон України «Про систему громадського здоров'я», ухвалений у 2022 році, став ключовим етапом у становленні нової моделі громадського здоров'я в Україні. Він уперше на законодавчому рівні окреслив поняття громадського здоров'я, його цілі, завдання, суб'єктів реалізації та механізми міжсекторальної взаємодії. Проте ефективність реалізації державної політики у цій сфері залежить не лише від наявності закону, а й від того, наскільки узгодженими є інші нормативні акти, наскільки ефективно функціонують інституції, наскільки достатньо фінансуються профілактичні програми, і зрештою — наскільки суспільство готове підтримувати культуру здоров'я.

Потрібно зазначити, що система громадського здоров'я — це не просто медичні установи чи державні програми. Це, передусім, комплексний підхід

до здоров'я населення, що передбачає участь різних галузей — освіти, соціальної політики, екології, економіки, урбаністики. Лише за умови ефективної координації між усіма цими секторами можна досягти стійких результатів. В умовах децентралізації та війни, яка загострила проблеми з доступом до медичних послуг, зростанням психоемоційного навантаження, переміщенням населення, формування ефективної системи громадського здоров'я стає ще більш актуальним завданням. Саме зараз перед державою стоїть виклик: перетворити кризу на можливість і закласти фундамент для сталої та сучасної моделі охорони здоров'я з акцентом на профілактику.

Крім того, Україна поступово інтегрується до європейського правового та інституційного простору, і це вимагає гармонізації національного законодавства з нормативно-правовими актами Європейського Союзу. Рамкові документи ЄС, такі як Програма дій Європейської комісії з питань охорони здоров'я, стратегії ВООЗ у регіоні, моделі Health in All Policies (Здоров'я у всіх політиках), вимагають від держави системного, науково обґрунтованого та доказового підходу до формування державної політики у сфері громадського здоров'я.

Отже, вивчення сучасної державної політики у сфері громадського здоров'я в Україні, аналіз нормативно-правового забезпечення, інституційної структури, стратегічних документів, а також виявлення актуальних проблем та шляхів їх вирішення є надзвичайно важливим не лише з наукової, а й з практичної точки зору. Це дослідження дозволить краще зрозуміти, на якому етапі розвитку знаходиться українська модель громадського здоров'я, яким чином державна політика може впливати на формування здорового способу життя, профілактику захворювань та зміцнення громадянської відповідальності за власне здоров'я.

Мета дослідження. Метою даного дослідження є комплексний аналіз сучасної державної політики України у сфері громадського здоров'я та її нормативно-правового регулювання. Зокрема, дослідження спрямоване на:

- виявлення основних принципів та пріоритетів державної політики у сфері громадського здоров'я;
- вивчення структури та змісту чинної нормативно-правової бази, яка регламентує діяльність у сфері громадського здоров'я;
- аналіз відповідності українського законодавства сучасним міжнародним стандартам, зокрема європейським;
- визначення ролі органів державної влади та місцевого самоврядування у формуванні й реалізації політики у сфері громадського здоров'я;
- встановлення основних проблем, бар'єрів і викликів, які стоять перед системою громадського здоров'я в Україні;
- формулювання пропозицій щодо удосконалення нормативного регулювання та механізмів реалізації державної політики задля забезпечення ефективного функціонування системи громадського здоров'я.

Матеріали та методи дослідження. Дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході та охоплює аналіз широкого кола джерел — як нормативно-правового, так і аналітичного характеру.

У якості **матеріалів** було використано:

- Закон України «Про систему громадського здоров'я» (2022);
- інші нормативно-правові акти України, які стосуються охорони здоров'я, профілактики захворювань, санітарного та епідеміологічного нагляду, діяльності органів влади в галузі громадського здоров'я (зокрема, закони, постанови Кабінету Міністрів України, накази МОЗ);
- стратегічні документи: «Національна стратегія реформування системи охорони здоров'я», «Стратегія розвитку системи громадського здоров'я до 2030 року», плани реалізації, концепції та дорожні карти у сфері охорони здоров'я;

- офіційні дані Центру громадського здоров'я МОЗ України, Державної служби статистики, ВООЗ, Європейського центру з контролю та профілактики захворювань (ECDC);
- аналітичні звіти міжнародних організацій, зокрема ВООЗ, ЮНІСЕФ, USAID, Світового банку;
- наукові статті, монографії, публікації у фахових медичних, правових та соціально-політичних виданнях.

Для досягнення мети дослідження було використано такі **методи**:

1. **Контент-аналіз** — для вивчення змісту нормативно-правових актів, стратегій, офіційних звітів з метою виявлення ключових концепцій, термінів, тенденцій та напрямів розвитку політики у сфері громадського здоров'я.
2. **Порівняльно-правовий метод** — для зіставлення української нормативної бази з законодавством Європейського Союзу та іншими міжнародними практиками, що дозволило оцінити рівень гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами.
3. **Системний підхід** — для аналізу функціонування інституційної структури системи громадського здоров'я, взаємодії між її елементами, виявлення зв'язків між політичними рішеннями та їх впливом на здоров'я населення.
4. **Описовий (дескриптивний) метод** — для наочного представлення результатів аналізу, узагальнення тенденцій і характеристик державної політики у сфері громадського здоров'я.
5. **Метод порівняльної динаміки** — для аналізу змін у підходах державної політики до громадського здоров'я упродовж останніх років, зокрема до і після ухвалення ключових нормативних документів.
6. **Метод експертного оцінювання** (опосередковано через аналіз публікацій провідних фахівців у сфері громадського здоров'я, охорони здоров'я, права та публічного управління) — для критичної оцінки ефективності запроваджених механізмів.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Суть та структура системи громадського здоров'я

Система громадського здоров'я є фундаментальним елементом політики охорони здоров'я кожної держави. Її головна мета — не лікування хвороб, а їхнє попередження, продовження тривалості життя та покращення його якості шляхом впливу на соціальні, екологічні, поведінкові та інші фактори, що визначають стан здоров'я населення. Вона охоплює як державні механізми, так і міжгалузеву співпрацю, а також участь громад, наукових установ і громадянського суспільства.

Поняття громадського здоров'я

Відповідно до сучасного підходу ВООЗ та українського законодавства, громадське здоров'я — це система заходів, які здійснюються державою, суспільством і громадянами для збереження, зміцнення та відновлення здоров'я населення. Це не лише медична сфера, а широке міждисциплінарне поле, що включає санітарну політику, екологію, освіту, соціальний захист, урбаністику, продовольчу безпеку, а також боротьбу з епідеміями та глобальними загрозами.

Громадське здоров'я фокусується на таких ключових завданнях:

- оцінка стану здоров'я населення;
- зменшення рівня захворюваності та смертності;
- профілактика хвороб (інфекційних та неінфекційних);
- сприяння здоровому способу життя;
- зменшення впливу шкідливих факторів середовища;
- розбудова інфраструктури для підтримки здоров'я (наприклад, безпечне водопостачання, доступна медична допомога, належні умови праці);
- управління ризиками для здоров'я;
- підготовка до надзвичайних ситуацій у сфері охорони здоров'я.

Структурні елементи системи громадського здоров'я

Система громадського здоров'я в Україні перебуває на етапі становлення, але вже має визначену базову структуру. Її можна умовно поділити на декілька рівнів:

1. Центральний рівень (національний)

- **Міністерство охорони здоров'я України** — формує державну політику в галузі громадського здоров'я, координує діяльність інших установ, визначає стратегічні пріоритети.
- **Центр громадського здоров'я МОЗ України (ЦГЗ)** — національна установа, яка реалізує профілактичні програми, здійснює моніторинг та аналітику, організовує навчання для фахівців, забезпечує реагування на загрози здоров'ю, координує роботу регіональних структур.

2. Регіональний рівень

- **Регіональні центри громадського здоров'я** — створюються в обласних та деяких великих територіальних громадах. Вони забезпечують імплементацію політики на місцевому рівні, з урахуванням потреб регіону, організовують освітні кампанії, профілактику, моніторинг показників здоров'я.

2. Місцевий рівень (громади)

- В умовах децентралізації ОТГ отримали повноваження у сфері охорони здоров'я, включаючи профілактику, здорове планування середовища, забезпечення доступу до медичних послуг. Створення служб громадського здоров'я в громадах є перспективним напрямом, однак поки що реалізується фрагментарно.

3. Підтримуючі сектори

- До системи також входять заклади освіти (які здійснюють просвітницьку роботу), соціального захисту, служби

водопостачання, екологічного контролю, харчової безпеки тощо. Їх залучення забезпечує реалізацію принципу міжсекторальності.

4. Інститути громадянського суспільства

- Громадські організації, благодійні фонди, міжнародні організації (ВООЗ, USAID, UNICEF, БФ «100% життя» та ін.) активно підтримують розвиток громадського здоров'я через просвітницькі кампанії, програми для вразливих груп, грантові ініціативи та адвокацію реформ.

Ключові функції системи громадського здоров'я

Відповідно до положень ВООЗ та українського законодавства, система виконує 10 основних функцій громадського здоров'я:

1. Моніторинг стану здоров'я населення.
2. Виявлення та оцінка загроз здоров'ю.
3. Інформування населення, освіта та зміцнення знань з питань здоров'я.
4. Залучення громадськості до процесів охорони здоров'я.
5. Розробка політики охорони здоров'я.
6. Зміцнення партнерства.
7. Підвищення ефективності послуг охорони здоров'я.
8. Забезпечення кваліфікованої робочої сили у сфері громадського здоров'я.
9. Забезпечення системи контролю за якістю.
10. Дослідження та інновації.

Ці функції є універсальними для всіх країн і забезпечують цілісний підхід до охорони здоров'я, де акцент робиться не лише на медичне втручання, а на профілактику, просвітництво, інфраструктуру та партнерство.

2. Законодавче регулювання громадського здоров'я

Основним документом, який наразі регулює систему громадського здоров'я в Україні, є Закон України «Про систему громадського здоров'я» (№ 2573-ІХ, набув чинності у грудні 2022 року). Цей закон визначає основні принципи та

напрями реалізації політики у сфері громадського здоров'я, його ключові компоненти, функції та учасників.

Серед ключових положень закону:

- чітке визначення терміну «громадське здоров'я»;
- розмежування повноважень між органами державної влади, місцевого самоврядування, Центром громадського здоров'я та іншими структурами;
- визначення функцій моніторингу, епіднагляду, профілактики хвороб, промоції здоров'я;
- акцент на міжсекторальній взаємодії (освіта, соціальний захист, екологія, містобудування, транспорт тощо).

Окрім закону, існує ціла низка підзаконних актів і стратегічних документів, які доповнюють його положення:

- Постанова КМУ «Про затвердження Стратегії розвитку системи громадського здоров'я до 2030 року» (2023);
- Накази МОЗ, зокрема щодо регламенту функціонування регіональних центрів громадського здоров'я, профілактичних програм, нагляду за хронічними захворюваннями тощо;
- Національний план заходів із неінфекційних захворювань, вакцинації, психічного здоров'я, боротьби зі шкідливими звичками тощо.

Загалом, нормативно-правова база поступово формується, проте залишається багато законодавчих прогалин, зокрема щодо правового статусу окремих структур, механізмів фінансування, відповідальності суб'єктів за невиконання функцій громадського здоров'я.

3. Інституційна система реалізації політики громадського здоров'я

Центральним органом, що координує реалізацію політики у сфері громадського здоров'я, є Міністерство охорони здоров'я України. Профільною установою є Центр громадського здоров'я МОЗ України (ЦГЗ), створений у 2016 році. Він виконує функції з епідеміологічного нагляду,

моніторингу захворюваності, просвітницької діяльності, оцінки стану здоров'я населення.

Також активно розвивається мережа регіональних центрів громадського здоров'я, які мають працювати в кожній області України. Їх повноваження включають проведення програм вакцинації, аналіз стану громадського здоров'я на місцевому рівні, впровадження профілактичних заходів.

Водночас до реалізації політики громадського здоров'я залучені:

- заклади освіти (через формування культури здоров'я);
- органи місцевого самоврядування (забезпечення житлових умов, доступу до води, каналізації, екології);
- Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів і захисту споживачів (санітарний нагляд);
- організації громадянського суспільства, міжнародні донори та проекти технічної допомоги.

Проблемою залишається відсутність чіткого розподілу відповідальності між суб'єктами, дублювання функцій, слабкий розвиток інституцій на рівні громад (особливо в умовах децентралізації).

4. Основні проблеми реалізації політики громадського здоров'я в Україні

Попри наявність базового законодавства, існує низка серйозних проблем у реалізації державної політики у сфері громадського здоров'я:

1. **Фінансування** — переважна частина державних коштів спрямовується на лікування, а не на профілактику. Програми з громадського здоров'я часто фінансуються за залишковим принципом або за рахунок міжнародних грантів.
2. **Низький рівень обізнаності населення** — багато громадян не розуміють значення профілактики, не дотримуються здорового способу життя, часто не довіряють вакцинації чи іншим медичним втручанням.

3. **Кадровий дефіцит** — в Україні бракує підготовлених фахівців саме у сфері громадського здоров'я. Медичні університети лише нещодавно почали вводити відповідні спеціалізації.
4. **Вплив війни** — повномасштабна агресія РФ з 2022 року посилила виклики: пошкоджена інфраструктура, переміщене населення, ускладнений доступ до послуг, психоемоційне навантаження. Це ускладнює планування довготривалих профілактичних заходів.
5. **Недостатня міжсекторальна координація** — органи місцевого самоврядування часто не мають ресурсів або компетенцій для реалізації функцій громадського здоров'я, а інші сектори (освіта, транспорт, архітектура) не завжди вважають це своїм пріоритетом.

5. Європейський контекст і інтеграція України

Україна взяла курс на європейську інтеграцію, і це вимагає адаптації системи громадського здоров'я до принципів, закріплених у європейських документах. ВООЗ та Європейська комісія наголошують на підході «Health in All Policies» (здоров'я в усіх політиках), коли кожна галузь має враховувати вплив своїх рішень на здоров'я населення.

Крім того, в ЄС велику увагу приділяють питанням психічного здоров'я, боротьбі з неінфекційними хворобами, цифровізації у сфері охорони здоров'я. Україна вже впроваджує відповідні практики — наприклад, електронну систему охорони здоров'я eHealth, національні стратегії з вакцинації та психічного здоров'я.

Водночас Україна має виконувати умови Угоди про асоціацію, яка передбачає поступову гармонізацію законодавства у сфері охорони здоров'я з *acquis communautaire* — законодавством ЄС.

ВИСНОВОК

Система громадського здоров'я в Україні наразі перебуває на етапі активного формування та реформування, що відповідає сучасним викликам і міжнародним стандартам. Прийняття Закону України «Про систему громадського здоров'я» стало важливим кроком у створенні правової бази

для реалізації державної політики у сфері охорони здоров'я населення, визначення функцій, повноважень і відповідальності ключових інституцій.

Проте, незважаючи на позитивні зрушення, у нормативно-правовому регулюванні ще залишаються прогалини, що ускладнюють повноцінне функціонування системи. Серед основних проблем — недостатнє фінансування профілактичних заходів, кадровий дефіцит фахівців у галузі громадського здоров'я, низький рівень міжсекторальної координації та залучення місцевих громад до реалізації політики.

В умовах децентралізації та триваючої війни особливої актуальності набуває адаптація системи громадського здоров'я до викликів безпеки, забезпечення доступу до якісних профілактичних послуг, а також розвиток міжсекторної співпраці з метою захисту населення від інфекційних і неінфекційних хвороб.

Інтеграція України у європейський простір вимагає подальшої гармонізації законодавства, впровадження кращих практик, цифровізації та посилення ролі громадянського суспільства у формуванні культури здоров'я. Успішна реалізація державної політики в сфері громадського здоров'я залежить від комплексного підходу, що поєднує нормативно-правове регулювання, ефективне управління, залучення ресурсів та активну участь усіх стейкхолдерів.

Таким чином, подальший розвиток системи громадського здоров'я в Україні є ключовим фактором забезпечення сталого розвитку суспільства, покращення якості життя громадян і зміцнення національної безпеки.

Список літератури

1. Закон України «Про систему громадського здоров'я» № 2573-IX від 15.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text> (дата звернення: 25.05.2025).
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Стратегії розвитку системи громадського здоров'я в Україні до 2030 року» від

- 05.07.2023 № 654. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2023-п> (дата звернення: 25.05.2025).
3. Міністерство охорони здоров'я України. Офіційний вебсайт Центру громадського здоров'я. URL: <https://phc.org.ua> (дата звернення: 25.05.2025).
 4. ВООЗ. Основи громадського здоров'я. Всесвітня організація охорони здоров'я. URL: https://www.who.int/health-topics/public-health#tab=tab_1 (дата звернення: 25.05.2025).
 5. Шевчук І.В. Система громадського здоров'я в Україні: стан та перспективи розвитку // Вісник здоров'я України. – 2023. – № 2. – С. 34–42.
 6. Коваленко О.М. Нормативно-правове регулювання охорони здоров'я в Україні: проблеми та шляхи вдосконалення // Право і суспільство. – 2024. – Вип. 15. – С. 76–85.
 7. Офіційний сайт МОЗ України. Накази та методичні рекомендації з питань громадського здоров'я. URL: <https://moz.gov.ua/> (дата звернення: 25.05.2025).
 8. Health in All Policies: Framework for Country Action / World Health Organization. – Geneva, 2014. – 52 p.
 9. Український центр соціальних реформ. Стратегія розвитку громадського здоров'я в Україні: аналітичний огляд. – Київ, 2023. – 60 с.
 10. Петрова Т.В., Мороз В.С. Міжсекторальна координація у сфері громадського здоров'я: міжнародний досвід та українські реалії // Журнал громадського здоров'я. – 2022. – № 4. – С. 23–31.